

ΜΙΑ ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Μαρούδας Ηλίας (ΜΕd)
δάσκαλος, υποψήφιος Διδάκτωρ

Περίληψη: Στις ακόλουθες σελίδες καταγράφεται μια απόπειρα δημιουργικής ευαισθητοποίησης παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, με οργανωτική πρωτοβουλία από μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι στόχοι ήταν, κατά βάση, περιβαλλοντικού και καλλιτεχνικού περιεχομένου, ενώ οι πραγματοποιηθείσες δραστηριότητες μπορούν να ενταχθούν σε πλαίσια περιβαλλοντικής, θεατρικής ή ευρύτερα καλλιτεχνικής, όπως και γλωσσικής αγωγής. Ιδιαίτερη στο όλο πρόγραμμα αποτέλεσε ο συνδυασμός παρακολούθησης θεατρικής παράστασης και δραστηριοποίησης σε αυτοσχέδια θεατρική έκφραση, με τεχνικές θεατρικού παιχνιδιού.

Λέξεις κλειδιά: συμμετοχικό θέατρο, θεατρικό παιχνίδι, περιβαλλοντική αγωγή, γλωσσική αγωγή.

1. Εισαγωγικοί προβληματισμοί και πλαίσιο ανάπτυξης

Είναι αρκούντως γνωστή και έχει τύχει συζητήσεων η σχολική πραγματικότητα που καθιστά τον εκπαιδευτικό της δημοτικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εφαρμοστή/εκτελεστή των αναλυτικών προγραμμάτων, τα οποία τοποθετούν τα ποικίλα μορφωτικά αγαθά σε στεγανά διακριτών, μεταξύ τους, μαθημάτων. Το ζήτημα δεν φαίνεται να πλήττει την προσχολική εκπαίδευση· σε κάθε περίπτωση η διαθεματική αντιμετώπιση των τομέων της γνώσης, διαδικαστικής ή πληροφοριακής, προτείνεται ως η πλέον ενδεικνυόμενη για την αποφυγή του κατατεμαχισμού της μεθοδικά προσφερόμενης γνώσης και τη δημιουργία ευνοϊκότερων προϋποθέσεων για την αξιοποίησή της στην καθημερινή ζωή (ΥΠ.Ε.Π.Θ.–Π.Ι., 2003).

Πέραν των προσανατολισμών επιτελικού σχεδιασμού και μεθοδολογίας διδακτικής πράξης, στο σημερινό σχολείο εντοπίζεται μία ακόμη μεταβολή. Παρήλθαν οι αρχικοί φόβοι για το διαφοροποιημένο και, κατά σκέψη, δυνάμει, εχθρικό και επικίνδυνο περιβάλλον της βιομηχανικής εποχής, που ήθελε τα σχολεία να αποτελούν προστατευτική περίφραξη, μεταφορικά και κυριολεκτικά, για τους νεαρούς μαθητές (Λεοντσίνης, 1996). Ενδέχεται, βέβαια, οι αρχικοί φόβοι να έδωσαν τη θέση τους σε άλλους· εν τούτοις η μεταβολή είναι πλέον δεδομένη. Το σχολείο ανοίγεται περισσότερο στην κοινωνία, με ποικίλες συνεργασίες, αφενός, αλλά και αφετέρου, με τη συνδρομή φορέων εκτός της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης, όπως οργανισμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης που αναλαμβάνουν, περιστασιακά, το έργο αγωγής των νέων.

Με δεδομένες αυτές τις δύο μεταβολές, που αφορούν σε συνδυασμό στόχων, παρεχόμενων μορφωτικών αγαθών, μεθοδολογικών προσεγγίσεων, αλλά και φορέων θεσμοθετημένης ή όχι εκπαίδευσης, αναπτύσσονται προγράμματα χαρακτηριζόμενα από αισιόδοξες στοχεύσεις εναλλακτικών προσεγγίσεων παροχής αγωγής.

Στις επόμενες σελίδες θα παρουσιαστεί μια αντίστοιχη απόπειρα, η οποία έλαβε χώρα κατά το μήνα Μάιο του έτους 1996 στο Άλσος Βαρβαρέσου στην Πεύκη Αττικής, ανάμεσα στα υπόλοιπα μέρη ενός συνολικού προγράμματος, στα πλαίσια του 19ου Φεστιβάλ Παιδιού, που οργανώθηκε από τον Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Πεύκης.

Στο πρόγραμμα, που διήρκησε συνολικά τρεις ημέρες, συμμετείχε ένας βασικός πυρήνας παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, με συνεχείς αυξομειώσεις του συνολικού αριθμού τους, όπως συμβαίνει συνήθως σε ανοιχτές, ως προς τη συμμετοχή, δραστηριότητες.

Το πρώτο ερέθισμα που δόθηκε ήταν η παράσταση του, οικολογικών προσανατολισμών, θεατρικού έργου «Η Κοσκινοτρουφίτσα στο δάσος με τα κούτσουρα». Η παράσταση συνδυάστηκε με τεχνικές θεατρικού παιχνιδιού, για την πρόκληση της ενεργού συμμετοχής των μικρών θεατών, κατά την πρώτη ημέρα του προγράμματος, όπως περιγράφεται στην επόμενη ενότητα. Τις άλλες δύο ημέρες, τα παιδιά ασχολήθηκαν με ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες, είτε αυτόνομα διενεργούμενες, είτε στα πλαίσια της συνολικής εκδήλωσης. Από άποψη μεθοδολογίας η απόπειρα αυτή χαρακτηρίστηκε από ομαδική συνεργασία, έμφαση στο καλλιτεχνικό στοιχείο και στο περιεχόμενο οικολογικού προσανατολισμού· η σχετική περιγραφή ακολουθεί στη μεθεπόμενη ενότητα.

2. Η θεατρική παράσταση

2.1. Το έργο

Το παιδικό θεατρικό έργο «Η Κοσκινοτρουφίτσα στο δάσος με τα κούτσουρα», των Βίλης Σωτηροπούλου & Ηλία Μαρούδα (Εθνική Βιβλιοθήκη, Τμήμα Εισαγωγής, αρ. 3764/11-09-1997), ανεβάστηκε από τη «Θεατρική Ομάδα Μπουφόνων», σε σκηνοθεσία Βίλης Σωτηροπούλου, ενώ την επιμέλεια εμφύχωσης θεατρικού παιχνιδιού είχε ο υπογράφων.

Από την άποψη της πλοκής, φέρεται, κατά κάποιον τρόπο, ως συνέχεια του γνωστού παραμυθιού της Κοκκινοσκουφίτσας (Μαρούδας, 1997). Τα πρόσωπα του έργου είναι η Κοσκινοτρουφίτσα, η μητέρα, η γιαγιά, ο λύκος, ο κυνηγός 1 και ο κυνηγός 2. Υπάρχουν, επίσης, επί σκηνής αφηγητής και εμφυχωτής του κοινού.

Σε αυτή την εκδοχή, η κεντρική ηρωίδα, για διάφορους λόγους, σχετικούς με την περιβαλλοντική ρύπανση και τις κακές διατροφικές συνήθειες της σύγχρονης ζωής, έχει αλλάξει το όνομά της σε Κοσκινοτρουφίτσα. Συγκεκριμένα, το σκουφάκι της έχει γεμίσει τρύπες, σαν κόσκινο, από την όξινη βροχή και η ίδια απέκτησε τη συνήθεια να τρώει πολλά γλυκά τρούφες

Το έργο ξεκινάει με μια γρήγορη αναδρομή στα διαδραματισθέντα κατά τη γνωστή εκδοχή του παραμυθιού, από τον αφηγητή-αρλεκίνο:

Αφηγητής: [...]Ετσι, λοιπόν, αν είναι ορισμός σας
μπροστά σας θα ξετυλιχτεί
η ιστορία η παλιά, μα κι η συνέχειά της,
που δεν τη βάζει ο λογισμός σας[...]

Η μικρή ηρωίδα εξακολουθεί να πηγαινοέρχεται στο σπίτι της γιαγιάς της, πηγαίνοντάς της φαγητό. Εν τω μεταξύ, η αλλοτρίωση της κατανάλωσης βιομηχανοποιημένων τροφών, έχει ήδη εμφανιστεί, αλλά και εδραιωθεί καλά:

Κοσκινοτρουφίτσα: [...] Η κυρία μας λέει ότι οι κονσέρβες έχουν μέσα κάτι δηλητήρια.

Και να μην τις τρώμε.

Μητέρα: Και τι να φάμε, όλος ο κόσμος αυτά τρώει.

Κοσκινοτρουφίτσα: Ούτ' ένα χυμό δε μου 'βαλες!

Μητέρα: (Ψάχνοντας στο καλάθιακι). Ορίστε! Σου 'βαλα Βρωμάντα.

Κοσκινοτρουφίτσα: Βρωμάντα! (Βγάζει το σκουφάκι της και το παίζει). Αληθινό, λέω![...]

Η παιδική ματιά στους παραλογισμούς που οδηγούν στην αποξένωση του ανθρώπου από το φυσικό περιβάλλον και στην παραπέρα καταστροφή του, δημιουργεί, στη συνέχεια, άλλες απορίες, αφετηρίες γόνιμων προβληματισμών που τίθενται με χιούμορ, απαλλαγμένες από το σύνδρομο της χρηστομάθειας, όπως αναφέρεται η παροχή γνώσεων και η απομνημόνευση γνωστών ηθικών αξιών κοινής αποδοχής (Ιωαννίδης, 1995):

Γιαγιά: Αποψίλωση είναι μια λέξη που λένε οι μορφωμένοι άνθρωποι και πάει να πει ότι κόβουνε τα δέντρα και όλα τα φυτά σε μια μεγάλη έκταση.

Κοσκινοτρουφίτσα: Κι αφού είναι μορφωμένοι άνθρωποι, γιατί τα κόβουν; Δεν τους κόβει;

Σε κάποιο σημείο της πλοκής, εμφανίζεται ο λύκος, ο οποίος δεν είναι κακός αν και τυχαίνει να είναι ανιψιός του προηγούμενου λύκου, που ταλαιπώρησε την ηρωίδα. Ο λόγος είναι αφενός γιατί το πρότυπο του κακού λύκου, που επιφέρει ζημιές και καταστροφή, αντιστρατεύεται τη σύγχρονη οικολογική θεώρηση, η οποία θεωρεί το συγκεκριμένο ζώο ως ένα σημαντικό, ισότιμο με τα υπόλοιπα, στοιχείο του οικοσυστήματος και αφετέρου επειδή δεν ενδείκνυται για την προαγωγή κοινωνικών αξιών όπως η φιλία, η συνεργασία κ.λ.π. (Παπαδάτος, 1993α).

Ο νέος ήρωας, στο εν λόγω έργο, είναι απεσταλμένος των ζώων του δάσους και ψάχνει να βρει την Κοσκινοτρουφίτσα, προκειμένου να ζητήσει τη βοήθειά της. Η κατάσταση έχει ως εξής: Το δάσος έχει αποψιλωθεί και στη θέση του θα φτιαχτεί ένα εργοστάσιο, που θα παράγει σπρέι με...μυρωδιά δάσους.

Λύκος: [...] Δεν κινδυνεύετε 'σείς από εμάς. Εμείς, τα άγρια ζώα, κινδυνεύουμε από 'σάς. [...] Έχουμε μαζευτεί μέσα σε μια σπηλιά, τώρα, που μας πήραν το δάσος, αλλά δε μπορούμε να ζήσουμε εκεί, δεν έχουμε πού να ζήσουμε. Χρειαζόμαστε τα δέντρα μας, τις φωλιές μας, τα νερά μας [...] Μας πήρανε το σπίτι μας!

Απολογείται, σε κάποιο σημείο πάλι, για τη συμπεριφορά του θείου του:

Λύκος: [...] Ο θείος μου ήταν τότε, ο Γλαύκος Λυκούδης, δεν ήμουνα εγώ. Είχε λίγο κακό χαρακτήρα βέβαια...

Γιαγιά: Λίγο, ε; Τώρα θα δεις! (Του ρίχνει πάλι νερό).

Λύκος: Πολύ, πολύ κακό! Όχι λίγο, πολύ!

Αντίθετα, οι κυνηγοί, που είναι δύο τώρα, εμφανίζονται με πολύ αρνητικό πρόσωπο, ως αδηφάγοι καταστροφείς της φύσης:

Κυνηγός 2: Τι χαρά, τι χαρά

όλα θα τα γδέρνω, όλα
και λεφτά θα παίρνω.

Τι καλά, τι καλά

όλα θα τα τρώω, όλα
και κιλά θα παίρνω.

Εν τούτοις, στη συνέχεια παρατηρείται μια μεταστροφή και μεταμέλεια εκ μέρους του ενός, που εμφανίζεται πλέον ως συνειδητοποιημένος οικολόγος, με τεκμηριωμένες απόψεις, σε αντιδιαστολή με την πιο ενστικτώδη αντίληψη των υπόλοιπων εκπροσώπων τριών γενεών, γιαγιάς, μητέρας, κόρης.

Στη συνέχεια του έργου, η μικρή ηρωίδα, που αλλάζει εκ νέου το όνομά της σε Κοκκινοσκουφίτσα, αποποιούμενη τις ανθυγιεινές στάσεις και συνήθειές της, αναλαμβάνει δράση για τη σωτηρία του δάσους. Το θέμα φυσικά, από καθαρά οικολογική άποψη, είναι αρκετά λεπτό

γιατί, για παράδειγμα, η μεταφορά ενός εργοστασίου, που παράγει περιττοβλαβερά προϊόντα, σε άλλον τόπο, δε λύνει το πρόβλημα (Παπαδάτος, 1993β). Η εξέλιξη της πλοκής, στο κρίσιμο αυτό σημείο, μένει σκοπίμως ανοικτή. Τούτο επιτυγχάνεται με την πρόσκληση που απευθύνει η ηρωίδα στους μικρούς θεατές της παράστασης να συμμετέχουν στη σκηνική εξέλιξη της πλοκής, μέσα από αυτοσχέδια θεατρικά δρώμενα, που θα οργανώσουν και θα παρουσιάσουν χωρισμένα σε υποομάδες, με τη βοήθεια ενηλίκων εμπυχωτών θεατρικής έκφρασης, οι οποίοι μπορεί να ταυτίζονται με τους ίδιους τους ηθοποιούς της παράστασης ή κάποιους από αυτούς.

Η παραπάνω επιλογή, κινούμενη στους βασικούς άξονες του συμμετοχικού θεάτρου (Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, 1998) επιχειρεί να προσφέρει στα παιδιά, πέραν της ενημέρωσης, την ενθάρρυνση και την τόνωση της αίσθησης ότι μπορούν, ως ενεργοί πολίτες, να δραστηριοποιηθούν για τη λύση σημαντικών θεμάτων, όπως η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (Janina, 1990).

Η παρουσίαση των δρώμενων ολοκληρώνει το συνολικό θεατρικό γεγονός.

Από τεχνικής άποψης, η συνολική θεατρική παράσταση συνδυάζεται και, στην υπό αναφορά απόπειρα συνδυάστηκε, με εμπύχωση θεατρικού παιχνιδιού (Deldime, 1996), όπως περιγράφεται στην επόμενη υποενότητα.

2.2. Οι συμμετοχικές δραστηριότητες

Σε διάφορα σημεία της παράστασης, κυρίως στα κενά μεταξύ των σκηνών, εμφανίζεται ο εμπυχωτής. Σκοπός του είναι να ενεργοποιήσει το παιδικό κοινό, ώστε να βιώσει τα μηνύματα του έργου, προκειμένου να τα αφομοιώσει με πιο αποτελεσματικό τρόπο, αλλά και να νιώσει ότι συμμετέχει ενεργά στην όλη εξέλιξη, προετοιμαζόμενο σταδιακά για την τελική συμμετοχή του, μέσω των θεατρικών δρώμενων του τέλους. Ο εμπυχωτής χρησιμοποιεί τεχνικές θεατρικού παιχνιδιού προσπαθώντας να ενεργοποιήσει ψυχοσωματικά τα παιδιά (Κουρετζής, 1991) με τις εμβόλιμες εμφανίσεις του στο συνολικό έργο.

Κατά την αναφερόμενη εφαρμογή, η πρώτη εμφάνιση του εμπυχωτή έγινε στην αρχή του έργου, οδηγώντας τα παιδιά να ανταποκριθούν στο ακουστικό και οπτικό παράγγελμα:

Εμπυχωτής: Γεια σας παιδιά! Οι ηθοποιοί μου είπαν ότι πριν αρχίσει το έργο, πρέπει να τους χειροκροτήσουμε. Αλλά, προσέξτε με ποιον τρόπο [...]

Ακολούθησε η διαδικασία «κουρδίσματος» του αφηγητή. Χρησιμοποιώντας μια μελόντικα, ο εμπυχωτής έπαιζε διαστήματα 3 ημιτονίων και παράγγελλε στον αφηγητή να κινεί σταδιακά τα μέλη του σώματός του, κορυφώνοντας την κάθε κίνηση με έναν υψίσυχο τόνο. Παράλληλα, προέτρεπε τα παιδιά να παράγουν, αντίστοιχους ήχους και να προβαίνουν σε κινήσεις του άνω μέρους του σώματός τους, παραμένοντας καθισμένα. Στην τελική φάση της δραστηριότητας, με τον αφηγητή σε πλήρη λειτουργία, τα παιδιά κλήθηκαν να πιάσουν τα χέρια των διπλανών τους και να τα σηκώσουν ψηλά, σε μια πρώτη απόπειρα ομαδοποίησής τους, ως κοινό.

Η παραπάνω διαδικασία επαναλήφθηκε, παραλλασσόμενη, μια-δυο φορές ακόμη.

Σε άλλη παρεμβολή του εμπυχωτή, κατά τη μετάβαση ανάμεσα στις σκηνές του έργου, παραγγέλθηκε στα παιδιά να κάνουν μικρές παντομιμικές κινήσεις, αναφερόμενες σε καθημερινές δραστηριότητες (φαγητό, ζωγραφική, κούρεμα, ανάγνωση κ.λ.π.):

Εμπυχωτής: Είναι η ώρα που τα ζώα τρώνε. Ας φάμε κι εμείς σαν άνθρωποι, όπως στο μικρό διάλειμμα του σινεμά. Ας βάλουμε την πετσέτα μας [...]

Μετά την εμφάνιση των δύο κυνηγών και, επειδή, σε διπλή διανομή ρόλου, ο ένας από τους δύο αντίστοιχους ηθοποιούς έπρεπε να περάσει, στο παρασκήνιο, στη χρονοβόρο διαδικασία

μεταμφίεσης σε λύκο, εφαρμόστηκε το εξής εύρημα, που υποβοήθησε κι άλλο την ενεργοποίηση του παιδικού κοινού. Εμφανίστηκε ο εμψυχωτής, κρατώντας ένα μακρύ καλάμι, στην άκρη του οποίου είχε κρεμάσει, ένα πρόπλασμα πουλιού, σαν πετονιά. Αρχικά, κινώντας το καλάμι, οδήγησε τα παιδιά σε άσκηση συγκέντρωσης βλέμματος, ζητώντας τους να παρατηρούν την κίνησή του. Στη συνέχεια εμφανίστηκε ο Κυνηγός 2, τον οποίο τα παιδιά, σε συνεργασία με τον εμψυχωτή, παραπλανούσαν εσκεμμένα, για να μην μπορεί να εντοπίσει το πουλί, ως υποψήφιο θήραμά του.

Προς το τέλος του έργου, όταν οι ήρωες συζητούσαν το πρόβλημα του υπό ανέγερση εργοστασίου, κλήθηκε πάλι ο εμψυχωτής, με εύσχημο τρόπο:

Μητέρα: Να πούμε σε 'κείνο τον κύριο με την άσπρη μπλούζα, που μιλάει στα παιδιά, να έρθει...

Στη συνέχεια το σύνολο του παιδικού κοινού χωρίστηκε, σε τέσσερις ομάδες ανά ηλικιακές βαθμίδες. Η κάθε ομάδα συγκεντρώθηκε σε μία άκρη του χώρου των θεατών και, με την εποπτεία και καθοδήγηση ενός ηθοποιού της παράστασης, αφού πέρασε από κάποια παιχνίδια ρόλων (Κουρετζής, & Κοντογιάννη, 1993), διαμόρφωσε από ένα θεατρικό αυτοσχεδιασμό, στην κατεύθυνση ανάληψης δράσης για τη λύση του προβλήματος. Σε περίπτωση αδυναμίας κατάθεσης των παιδιών για κατάθεση προτάσεων, είχε προβλεφθεί ανάπτυξη κατευθυνόμενων αυτοσχεδιασμών, προς τις εξής κατευθύνσεις: αντίδραση διαμαρτυρίας, δημοσιοποίηση του θέματος μέσα από τα Μ.Μ.Ε., αναδάσωση-δεντροφύτευση, αλλά και κατάληψη του υποτιθέμενου χώρου της σχεδιαζόμενης ανέγερσης του εργοστασίου.

Με την παραπάνω πρόσκληση να επιδρά τόσο αιφνιδιαστικά όσο και γοητευτικά για τους μικρούς θεατές, διαμορφώθηκαν οι αυτοσχεδιασμοί και παρουσιάστηκαν, διαδοχικά, επί σκηνής, με τη βοήθεια των συμμετεχόντων στην παράσταση. Τα μέλη των υπόλοιπων, κάθε φορά ομάδων, παρέμεναν στη θέση των θεατών. Με αυτό τον τρόπο ολοκληρώθηκε η συγκεκριμένη εκδήλωση.

3. Το υπόλοιπο πρόγραμμα

Τη δεύτερη ημέρα του συνολικού προγράμματος, η συγκυρία έφερε το Φεστιβάλ να περιλαμβάνει, σχετικώς, μία από τις λύσεις που προτάθηκαν την προηγούμενη. Έτσι, τα παιδιά αντί για δενδροφύτευση, ασχολήθηκαν με φύτεμα λουλουδιών. Έπιασαν το χώμα με τα χέρια τους, φύτεψαν τα μικρά φυτά, τα πότισαν, τα περιποιήθηκαν και, όσα δεν τα προσέλκυσε το εργαστήρι πηλού και ζωγραφικής που γινόταν παράλληλα, ήρθαν να συμμετάσχουν στη δημιουργία μιας ιστορίας.

Με τη μέθοδο της βήμα-βήμα συμπλήρωσης από το κάθε παιδί, διαμορφώθηκε η αφήγηση, η οποία ονομάστηκε από τους μικρούς δημιουργούς της «Η ιστορία της Πολυάνθης» και αναφερόταν σε ένα πολύχρωμο λουλούδι που φυτεύτηκε από ένα παιδί. Το σύνολο των δραστηριοτήτων πλαισιωνόταν από ασκήσεις αίσθησης και κίνησης, με ή χωρίς ήχο και μπορεί να θεωρηθεί, σε συνάρτηση με τα όσα επακολούθησαν, ως ενταγμένο στα πλαίσια μιας διευρυμένης εφαρμογής θεατρικού παιχνιδιού.

Κατόπιν η ομάδα κλήθηκε, χωρισμένη σε ζευγάρια ή τριάδες να ζωγραφίσει και να συγγράψει αυτή την ιστορία. Προέκυψαν διάφορες παραλλαγές, όλες διατυπωμένες και αποτυπωμένες τουλάχιστον καλαίσθητα. Η πλειοψηφία των παιδιών της δεκαπενταμελούς ομάδας, που παρέμεινε τελικά για τη συγγραφή, αντιστοιχούσε στην πρωτοσχολική ηλικία, χωρίς να λείπουν

και οι εκπρόσωποι της προσχολικής. Ιδιαίτερο στιγμιότυπο αποτέλεσε η έκπληξη μιας μητέρας, που παρακολουθούσε διακριτικά από απόσταση την κόρη της να δημιουργεί με πρωτοβουλία.

Δυστυχώς ο χρόνος δεν επέτρεψε τη θεατρική αναπαράσταση της ιστορίας, πράγμα που έγινε, όμως, την τρίτη και τελευταία ημέρα, κατά τις αντίστοιχες δραστηριότητες που έλαβαν χώρα.

Αυτές οι δραστηριότητες ακολούθησαν τους ρυθμούς και τα πρότυπα της προηγούμενης ημέρας. Η διαφορά εντοπίστηκε στην καταγραφή της ιστορίας, την οποία συνέθεσαν όλα μαζί τα παιδιά, την ανέλαβαν τα δύο μεγαλύτερα, ενώ τα υπόλοιπα ζωγράρισαν εμπνευσμένα από αυτήν. Η ιστορία της δεύτερης ημέρας ονομάστηκε «Οι αρχαίες ζωγραφιές», κινούμενη σε τρία χρονικά επίπεδα, από το παρελθόν έως σήμερα, με αναφορά στις καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις, ως στοιχείο του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Και οι δύο ιστορίες, ζωγραφιές και κείμενα, συναρμολογήθηκαν και δέθηκαν σε δύο μικρά βιβλιάρια, τα οποία παραδόθηκαν στους τότε υπεύθυνους του Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Πεύκης, ως οργανωτικού φορέα.

Οι δραστηριότητες της τρίτης ημέρας ολοκληρώθηκαν με το θεατρικό δρώμενο επάνω στο δεύτερο κείμενο και κάποιες ασκήσεις αποχαιρετισμού.

Συμπεράσματα

Η συνολική τριήμερη προσπάθεια, δεν μπορεί, φυσικά, να χαρακτηριστεί ως εισαγωγή νέας μεθοδολογίας ή αποκλειστική καινοτομία. Όμως, χαρακτηρίζεται από συνδυασμό στοιχείων αγωγής: περιβαλλοντικής, θεατρικής ή ευρύτερα καλλιτεχνικής, γλωσσικής, αλλά και κοινωνικής, δια της χρήσης ομαδοσυνεργατικής δραστηριοποίησης (Δερβίσης, 1998). Στα πλαίσιά της, τα παιδιά φύτεψαν λουλούδια, παρακολούθησαν θέατρο, δημιούργησαν θέατρο, όπως και λογοτεχνική αφήγηση, συνοδευμένη από εικαστική επιμέλεια.

Από τις συζητήσεις που επακολούθησαν της απόπειρα αυτής, εξήχθησαν δύο συμπεράσματα: α) το σύνολο του παιδαγωγικού βιώματος, παρά την έλλειψη μεθοδικής αξιολογητικής διαδικασίας, μπορεί να θεωρηθεί ως ιδιαίτερα ωφέλιμο για τους μικρούς αποδέκτες του και β) οι εναλλακτικές και δημιουργικές εμπειρίες αγωγής είναι το ίδιο ευπρόσδεκτες τόσο από παιδιά/μαθητευόμενους όσο και από ενήλικες/παιδαγωγούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Deldime, R., (1996), **Θέατρο για την παιδική και νεανική ηλικία**, μτφρ. Γραμματάς Θ., Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Δερβίσης, Σ., (1998), **Οι μαθητές μιας τάξης ως κοινωνική ομάδα και η ομαδοκεντρική διδασκαλία**, Αθήνα: Gutenberg.
- Ιωαννίδης, Ι.Δ., (1995), Το παιδικό διήγημα από μια προσωπική οπτική γωνία, **Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας**, 10, σελ. 32-37.
- Javna, J., (1990), **50 απλά πράγματα που μπορούν να κάνουν τα παιδιά για να σώσουν τη γη** (μτφρ. Βρανάς, Ρ.), Αθήνα: Το ποντίκι.
- Κουρετζής, Λ., (1991), **Το θεατρικό παιχνίδι**, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κουρετζής, Λ., & Κοντογιάννη, Ά., (1993), **Θεατρική Αγωγή 1 – Βιβλίο για το δάσκαλο**, Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Λεοντσίνης, Γ., (1996), **Διδακτική της ιστορίας: Γενική-τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση**, Αθήνα: Αυτοέκδοση.

- Μαρούδας, Η., (1997), Η Κοσκινοτρουφίτσα στο δάσος με τα κούτσουρα. Ένα παιδικό θεατρικό έργο, η ιστορία συγγραφής και το ανέβασμά του, **Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας**, 12, σελ. 148-153.
- Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, Χ., (1998), **Θέατρο και σχολείο Ι. Η τέχνη του θεάτρου**, Αθήνα: Γ. Γ. Νέας Γενιάς & Παν/μιο Αθηνών, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών.
- Παπαδάτος, Γ., (1993α), Οικοδόσος και ελληνική παιδική λογοτεχνία, **Διαβάζω**, 325, σελ. 97-104.
- Παπαδάτος, Γ., (1993β), Η οικολογία στην παιδική λογοτεχνία, στο Κατσίκη-Γκίβαλου, Α., (επιμ.), **Παιδική λογοτεχνία – Θεωρία και πράξη**, 1. Αθήνα: Καστανιώτης, σελ. 103-118.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., (2003), **Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης**, Αθήνα.